

УДК 336.71

РОЛЬ БЮДЖЕТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Грубляк О.М., Мацкуляк А.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджено роль бюджету в реалізації державної соціальної політики. Проаналізовано місце бюджетних відносин в забезпеченні реалізації соціальної політики уряду. Розглянуто взаємозв'язок бюджетної політики з суспільним благополуччям та рівнем життя населення. Проаналізовано динаміку видатків Зведеного бюджету України на соціальну сферу за 2015-2018 роки, загальну тенденцію державної соціальної політики, а також основні проблеми, недоліки та перспективи покращення ефективності державної соціальної політики. Запропоновано подальші напрями покращення ефективності соціальної політики держави, способи вирішення основних проблем та недоліків, а також напрями щодо ефективнішого використання бюджетних коштів, спрямованих на соціальну політику та забезпечення соціальної сфери, а саме на такі галузі, як: охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення і т.д.

Ключові слова: бюджет, зведений бюджет, соціальна політика, соціальна сфера, видатки, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист.

Постановка проблеми. У сучасних умовах питання забезпечення високого рівня життя населення є основним критерієм оцінки розвитку тієї чи іншої держави. Однією з функцій держави як правового інституту є захист її громадян та створення достойних умов життя та праці. Держава, в особі органів влади, може впливати на соціальну сферу, складовими якої є охорона здоров'я, освіта, спорт, соціальний захист населення. Виступаючи основним плановим документом щодо доходів та видатків держави, а також основним джерелом акумуляції державних фінансових ресурсів, бюджет є головним інструментом фінансового забезпечення державної соціальної політики, а ефективність бюджетної політики безпосередньо впливає на соціальну сферу країни. Ефективна бюджетна політика дозволяє державі впроваджувати ефективну соціальну політику та підтримувати високий рівень розвитку населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо ефективності бюджетної політики та її впливу на соціальну сферу вивчалися такими науковцями, як В.М. Федосов [1], І.С. Юрій [1], В.Г. Баранова [2], О.Ю. Дубовик [2], В.П. Хомутенко [2], І.Л. Шевчук [4], В.О. Черепанова [4], О.М. Грубляк [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеним залишається питання недосконалості державної соціальної політики та бюджетного забезпечення соціальної сфери. Нестабільна політична та економічна ситуація в Україні, недостатній контроль за цільовим використанням коштів Зведеного бюджету, а також ухилення від сплати податків є ключовими проблемами успішної бюджетної політики, яка безпосередньо впливає на успішність реалізації соціальної політики держави.

Формулювання цілей статті. Тому основною метою дослідження є вивчення сучасного стану та складу видатків на соціальну сферу України, основні проблеми та недоліки бюджетної політики уряду, аналіз динаміки забезпечення соціальної сфери бюджетними коштами, а також перспективи та шляхи вирішення проблем фінансування соціальної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. За всю історію людства, основним показником розвитку будь-якої держави було економічне

благополуччя її громадян. Основним завданням держави, в особі органів влади, є забезпечення соціально-економічного благополуччя населення, зростання рівня його життя, збільшення рівня ВВП і національного доходу, як основних показників розвитку національної економіки. Забезпечення високого рівня життя населення, його постійного зростання, створення гідних умов життя та праці є запорукою економічного процвітання держави. Органи державної влади проводять комплексні заходи щодо забезпечення суспільного благополуччя через державну соціальну політику [1, с. 87].

Соціальна політика – комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад [3, с. 248].

Мета соціальної політики – створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу людини, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві суспільної злагоди і стабільності.

Об'єктом соціальної політики є суспільні, зокрема соціальні, відносини, процеси життєдіяльності соціуму, що безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей.

Головним завданням соціальної політики є забезпечення чіткого функціонування всієї системи соціально-політичних інститутів – суб'єктів такої політики; координація функціонування різних елементів системи; формування оптимального співвідношення між різними формами, методами, засобами з метою одержання очікуваних результатів [4, с. 138].

До конкретних завдань соціальної політики відносяться;

- створення умов для реалізації соціального потенціалу людини;
- сприяння розвитку соціальних відносин;
- розвиток соціально-трудових відносин;
- реформування системи соціального захисту;
- удосконалення системи соціального страхування;
- реформування ринку праці та зайнятості.

З вище зазначеного стає зрозумілим, що на реалізацію державної соціальної політики потрібні чималі фінансові ресурси. Основним джерелом фінансових ресурсів в Україні для реалізації соціальної політики є кошти Зведеного бюджету України [6, с. 107].

Зведений бюджет України – сукупність всіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України. До зведеного бюджету України входять Державний бюджет України, бюджет АР Крим та місцеві бюджети. Найважливіше місце в системі державних фінансів належить державному бюджету. Саме місцеві бюджети є основним джерелом фінансового забезпечення соціальної політики уряду. Видатки, які здійснюються з бюджетів різних рівнів на соціальну сферу держави, регламентуються Бюджетним кодексом України [2, с. 29].

Згідно статті 87 Бюджетного кодексу України, з бюджетів різних рівнів на соціальну сферу здійснюються такі видатки:

- 1) освіту;
- 2) охорону здоров'я;
- 3) соціальний захист та соціальне забезпечення;
- 4) фізичну культуру і спорт [9].

Ще у 2014 році, новий уряд України заявив про впровадження реформ, які повинні економічно та політично підготувати Україну до вступу в Європейський союз. Реформи в соціальній сфері є найбільш відчутними для населення України. Реформування соціальної сфери передбачає не лише новий підхід до використання виділених коштів, а й збільшення фінансування галузей соціальної сфери, таких, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист [6, с. 98]. Це впливає з кількісних показників щодо виділених бюджетних коштів на соціальну сферу (табл. 1).

Видатки на соціальну сферу, разом з фінансуванням оборони та обслуговування державного боргу, на протязі 2015-2018 років є пріоритетним напрямом бюджетної політики держави [10]. Інші бюджетні сфери отримували за ці роки значно менші обсяги бюджетних коштів. Проаналізувавши дані, можна спостерігати тенденцію щодо стрімкого збільшення фінансування соціальної політики в Україні.

З даних, наведених у табл. 1, випливає, що найбільше видатків не лише на соціальну сферу, а у розрізі зведеного бюджету загалом, було ви-

ділено на соціальний захист населення та пенсійне забезпечення. У 2018 році ці видатки становили 15% від усіх видатків Зведеного бюджету, а обсяг у 2018 році становив 150 млрд. грн. і збільшився, у порівнянні з 2015, на 44,8 млрд. грн. [11].

Значно збільшились обсяги видатків на освіту. У порівнянні з 2015 роком видатки на освіту збільшились на 20 млрд. грн. і становлять у 2018 році 95,5 млрд. грн., або 9,6% від загальних видатків Зведеного бюджету України, в той час, коли у 2015 році вони становили 74,9 млрд. грн. [11].

Позитивна тенденція щодо збільшення видатків Зведеного бюджету України спостерігається також у сфері охорони здоров'я. З 2015 по 2018 рік видатки на охорону здоров'я збільшились майже на 30 млрд. грн., і становлять у 2018 році 87 млрд. грн. або 8,7% загального обсягу видатків, а в 2015 вони становили 57,9 млрд. грн. [10].

Найбільше, у відсотковому відношенні, збільшились видатки на фізичну культуру та духовний розвиток. У 2018 році цей показник становить 1,1 млрд. грн., в той час як у 2015 році – 0,7 млрд. грн., і виріс у порівнянні з 2015 роком на 37%.

Загалом, за 2015-2018 роки фінансування соціальної політики в Україні збільшилось на 94,9 млрд. грн., і в 2018 році видатки на соціальну політику становлять 333,7 млрд. грн.

Усього на соціальну сферу у 2018 році виділено приблизно третину бюджетних коштів, а соціальний захист є пріоритетним напрямом бюджетної політики України [10].

Висновки. На сьогоднішній день українська економіка перебуває у перехідному періоді свого розвитку, що безпосередньо впливає на соціальну політику та соціальну сферу держави. Безробіття, стрімка девальвація національної грошової одиниці, тіньовий сектор економіки, на який припадає більше третини ринку праці нашої держави – усі ці фактори негативно впливають на стан зведеного бюджету, який є основним джерелом забезпечення соціальної політики уряду.

Головними кроками щодо покращення соціальної політики уряду є дерегуляція приватного сектору і зменшення податкового тягара, що дасть можливість багатьом роботодавцям вийти з «тіні», і відповідно, працювати легально і сплачувати податки до бюджету, а також жорстке регулювання податкової і бюджетної політики уряду, контроль за доходами і видатками бюд-

Таблиця 1
Видатки Зведеного бюджету України на соціальну сферу у 2015-2018 роках, млрд. грн.

Видатки	2015	2016	2017	2018, план	Відхилення показників 2018 р. від 2015 р.
Освіта	74,9	70,9	85,4	95,5	20,6
Частка у видатках, %	12,8	10,4	10,1	9,6	-3,2
Охорона здоров'я	57,9	56,9	75,2	87	29,1
Частка у видатках, %	10,0	8,4	8,9	8,8	-1,2
Соціальний захист та пенсійне забезпечення	105,3	151,3	144,4	150,1	44,8
Частка у видатках, %	18,1	22,2	17,1	15,4	-2,7
Духовний і фізичний розвиток	0,7	0,8	1,1	1,1	0,44
Частка у видатках, %	2,2	1,8	2,2	2,1	-0,1
Всього соціальні видатки	238,8	279,9	306,1	337,7	94,9
Частка у видатках, %	46,1	46	39	36	-10,1
Загальна сума видатків Зведеного бюджету	516,9	607,9	771,2	917,8	400,8

жетів різних рівнів, цільовим використанням бюджетних коштів. Як показує закордонна практика, а саме приклад США, населенню та бізнесу не потрібна постійна підтримка уряду, достатньо лише створити комфортні умови для праці і розвитку підприємництва, і контролювати видатки бюджету, основні доходи якого складають саме податкові надходження.

Тому Україні потрібне впровадження ринкової концепції соціальної сфери, а саме: впровадження страхової медицини та обов'язкового медичного страхування, недержавного пенсій-

ного забезпечення, а також надання фінансової автономії бюджетним установам, наприклад, розширити коло платних послуг, які можуть офіційно надаватись фізичним та юридичним особам. Лише поєднання бюджетного і власного грошового забезпечення забезпечить ефективне функціонування соціальної сфери, оскільки повна відповідальність держави за освіту, медицину та інші галузі економіки та соціальної сфери протирічить ринковій економіці, яка на сьогоднішній день є єдиним шляхом для всіх цивілізованих та розвинутих країн.

Список літератури:

1. Бюджетна система: підручник / ред.: В.М. Федосов, І.С. Юрій. – К.: ЦУЛ; Тернопіль: Економічна думка, 2016. – 871 с.
2. Бюджетна система: навч. посіб. / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.] за заг. ред. В.П. Хомутенко. – Одеса: Видавництво Баргенева, 2014. – 392 с.
3. Бюджетна система: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 624 с.
4. Бюджетна система: навч. посіб. Друге видання, перероблене і доповнене / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. – Харків: Видавець Іванченко І.С., 2015. – 284 с.
5. Грубляк О.М. Methodical approaches to assess the efficiency of the budget process in Ukraine / О.М. Грубляк, М.В. Карвацький, А.В. Жаворонок // Науковий вісник Полісся. – 2018. – № 2(14).
6. Бюджетна система: навч. посіб. / Н.І. Климаш, К.В. Багацька, Н.І. Дем'яненко та ін. за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 296 с.
7. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посіб. / [За заг. ред. В.В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П)». – К., 2017. – 184 с.
8. Конституція України від 28.06.1996. – [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
9. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 року [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
10. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2246-VIII. – [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
11. Інтернет-ресурс Державної казначейської служби України. – [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.

Грубляк О.М., Мацкуляк А.А.

Черновицький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ БЮДЖЕТА В РЕАЛІЗАЦІИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ГОСУДАРСТВА

Аннотація

В статті досліджена роль бюджету в реалізації державної соціальної політики. Проаналізовані місце бюджетних відносин в забезпеченні реалізації соціальної політики уряду. Розглянуто взаємозв'язок бюджетної політики з суспільним благополуччям і рівнем життя населення. Проаналізована динаміка витрат Сводного бюджету України на соціальну сферу за 2015-2018 роки, загальні тенденції державної соціальної політики, а також основні проблеми, недоліки і перспективи підвищення ефективності державної соціальної політики. Представлено подальші напрями підвищення ефективності соціальної політики держави, способи вирішення основних проблем і недоліків, а також напрями по ефективному використанню бюджетних коштів, направлених на соціальну політику і забезпечення соціальної сфери, а саме на такі галузі, як: охорона здоров'я, освіта, соціальна захист населення і т.д.

Ключові слова: бюджет, сводний бюджет, соціальна політика, соціальна сфера, витрати, охорона здоров'я, освіта, соціальна захист.

Hrubliak O.M., Matskulyak A.A.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ROLE OF THE BUDGET IN THE IMPLEMENTATION OF SOCIAL POLICY OF THE STATE

Summary

The article examines the role of the budget in the implementation of state social policy. Analyzed the place of budgetary relations in ensuring the implementation of social policy of the government. The interrelation of the budget policy with public welfare and the standard of living of the population is considered. The dynamics of expenditures of the Consolidated budget of Ukraine on the social sphere for 2015-2018, the general trend of state social policy, as well as the main problems, shortcomings and prospects for improving the effectiveness of state social policy are analyzed. Further directions for improving the effectiveness of the social policy of the state, ways of solving the main problems and shortcomings, as well as directions for the effective use of budget funds aimed at social policy and the provision of social services, namely, such as health care, education, social protection of the population.

Keywords: budget, consolidated budget, social policy, social sphere, expenditure, health care, education, social protection.